

Artefacte geto-dacice descoperite în județul Gorj

Gheorghe Calotoiu

Summary:

The study presents the archeological research from geto-dacic age that took place throughout the Gorj county. We present the results of our archeological diggings from the geto-dacic settlements from Stoina, Polovragi, Țicleni, Vârț-Rovinari, Socu-Bărbătești, Vierșani-Jupânești, Căpreni. In all these archeological sites were found: houses, hearths, artifacts, vessels, metal objects, coins and jewels, all specific, to the geto-dacic people that lived throughout Gorj county. The study presents the agriculture tools (scythes, sickles, plonoghshares), the weapons used by the dacs (sword, spears tops) and the monetary discoveries made by the archeologists, throughout the Gorj county.

Analizând cu atenție repartitia descoperirilor arheologice din Gorj, pe zone geografice se poate observa că linia de contact dintre Carpați și Subcarpați este marcată de un aliniament aproape continuu de cetăți și așezări. Putem exemplifica cetățile dacice de la Vârț-Rovinari și Țicleni pe Jiu, Socu-Bărbătești și Vierșani-Jupânești pe Gilort și cetățile de la Stoina-Păișani și Toiaga pe valea Amaradiei.

Mulțimea așezărilor dacice, în zona subcarpatică comparativ cu celelalte zone ale județului se afla într-o strânsă legătură cu o serie de cauze, dintre care amintim bogăția și diversitatea resurselor naturale ale solului și subsolului ca și prezența depresiunilor care au favorizat stabilirea așezărilor în locuri adăpostite și deosebit de largi, care au favorizat structura și evoluția în ansamblu a vieții umane.

Dacă se urmărește repartitia descoperirilor arheologice pe forme de relief, putem considera că cetățile și așezările sunt mai numeroase în zona din imediata apropiere a munților, dar coboară pe principalele râuri: Jiu, Gilort, Jaleș, Motru, Amaradia și Olteț. Cetățile dacice de pe Jiu, Olteț, Amaradia aveau misiunea de apăra principalele căi de acces spre Sarmizegetusa Regia.

Preferința geto-dacilor pentru a locui în anumite zone se remarcă în sectorul de pe Jiu, alimentat de afluenții Tismana și Jaleș (Țicleni, Vârț-Rovinari), arealul Gilortului cu așezările de la Socu-Bărbătești, Vierșani-Jupânești, Spahii-Turburea, râul Amaradia cu cetățile și așezările de la Toiaga, Păișani-Stoina,

Căpreni.

În concluzie, se poate afirma că teritoriul apărat de crestele Parângului și Vâlcanului și udat de apele Jiului, Jaleșului, Bistriței, Gilortului, Amaradiei, Oltețului a fost locuit din timpuri străvechi.

Cercetările arheologice care s-au desfășurat au avut ca rezultat nu numai îmbogățirea patrimoniului muzeal, dar și cunoașterea mai exactă a densității locuirii și a stadiului de dezvoltare pe care l-a atins civilizația geto-dacică în zona Gorjului.

Considerăm că este necesar să prezentăm, în contextul general de afirmare și dezvoltare a civilizației geto-dacice, rezultatele unor cercetări arheologice făcute de mai mulți ani, de arheologi din județul Gorj, București sau Craiova iar scopul urmărit prin problema pusă în discuție ne obligă să abordeze trei aspecte legate de evoluția civilizației geto-dace în nordul Olteniei: 1. *cetățile* și *așezările* geto-dacilor; 2. *necropolele (cimitirele)* și *tezaurile monetare* sau de altă natură; 3. *elementele de spiritualitate* ale geto-dacilor atestate în Gorj. Avem convingerea că informațiile arheologice care ne stau la îndemână, precum și materialul bibliografic consultat ne vor ajuta să asigurăm în continuare, temei puse în discuție, un conținut științific și util care prin exemplele oferite să convingă. Admirabila creație materială a geto-dacilor a fost bine reprezentată și în județul Gorj, integrând acest teritoriu în aria mare de cuprindere a țării noastre.

Informații arheologice referitoare la Gorj, le datorăm lui Al. Odobescu, care prin „Chestionarul arheologic” a primit semnalări pentru o serie de obiective arheologice, unele dintre ele astăzi identificate, cercetate sau în curs de cercetare.

De asemenea, informații provin și de la Teohari Antonescu, care a vizitat Gorjul în 1897 și a descoperit cu acest prilej mai multe obiective, printre care „Oborul jidovilor” de la Polovragi, peșterile de la Polovragi și Baia de Fier. La acestea se adaugă investigațiile făcute de „Mișcarea culturală” de la Tg-Jiu, inițiată de Al. Ștefulescu, autorul primelor studii monografice asupra istoriei Gorjului și a Tg-Jiului.¹

Cercetări arheologice sistematice pentru epoca geto-dacică în Gorj se fac începând cu prima jumătate a secolului XX de către C. S. Nicolăescu Ploșor și D. Berciu și de alți cercetători în domeniu, în special în ultimile trei patru decenii, de P. Gherghe și Gh. Calotoiu.

Vestigii geto-dacice se cunosc aproape în tot județul, ca rezultat al cercetărilor de teren și investigațiilor arheologice sistematice făcute în ultimile decenii², precum și a numeroaselor descoperiri întâmplătoare, unele din obiecte fiind păstrate în colecțiile muzeale din Craiova, Tg.-Jiu, Drobeta Turnu Severin, și în colecții din muzeele școlare.

¹ T. Antonescu, BO, 1897, 15 sept, p. 119.

² Al. Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, p. 4.

Aceste vestigii ale civilizației geto-dacice se găsesc atât în zona colinară cât și în cea montană. Se disting două tipuri de așezări:

Așezări deschise, identificate la Alimpești³, Turburea Spahii⁴, Bumbesti-Jiu⁵, Boroșteni⁶, Cătunele-Valea Perilor⁷, Aninoasa⁸, Poiana Rovinari⁹, Dobrița¹⁰, Polovragi¹¹, Socu-Bărbătești¹², Telești, Săcelu, Pârâu (com. Brănești) (Periegheză Muzeul Județean Gorj în 2006).

Așezări întărite care cuprind a) cetățile cu val de pământ și b) cetățile de piatră.

Cetățile cu val de pământ se ridicau de regulă pe platourile unor dealuri. Au fost descoperite la Țicleni¹³, Stoina-satul Păișani, lângă pădurea Arpadia și la Broșteni, în punctul numit de localnici „Biserica Dacilor”¹⁴, Căpreni-„Dealul Cetății”, Vârț-„Cioaca cu Bani”, Stejari și Toiaga comuna Stoina (periegheză efectuată în 1987), Vierșani-Jupânești-“Piscul Cerului”

În cadrul cetăților de piatră este identificată cetatea de la Polovragi, care se găsește pe Valea Oltețului, pe Muntele Padeș (com. Polovragi), cercetată de Fl. Marinescu, Al. Vulpe și V. Bușilă.

În partea de sud-vest a platoului așezării geto-dacice de la Socu-Bărbătești s-a trasat în 1984 (Gh. Calotoiu) o secțiune în lungime de 15 x 2 m în direcția est-vest și au fost deschise două casete laterale A1 și A2. Aici la adâncimea de 0,14 m s-a descoperit un atelier de făurărie care are o suprafață de 6,40 x 5,65m. Acest atelier se compune din două vetre - platforme mari. Vatra din centru avea dimensiunile de 1,75 x 1,70 m și era de formă rotundă. Pe marginea vetrei sunt dispuse concentric 7 pietre mari de râu. Pe această vatră s-au descoperit trei creuzete și multă cenușă. În partea de est a acestei vetre s-a descoperit o gură de alimentare cu lemne pentru foc.

3 V. Bușilă, A. Vulpe, Drobeta, I, 1974; Fl. Marinescu, SMMIM, 10, 1977, p. 25-32 și 4-5, 1971-1972, p. 5-13.

4 Pe dealul Măgura au fost descoperite întâmplător fragmente de la o vatră și fragmente ceramice dacice, din care unele întregibile. O parte din aceste materiale arheologice se găsesc expuse la Muzeul Județului Gorj.

5 P. Gherghe, RMM, nr. 10, 1977, p. 88.

6 D. Berciu, APO, 1939, p. 187-191; Gr. Florescu, E. Bujor, A. Matrosecu, Materiale, IV, 1957, p. 10.

7 C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Din trecutul îndepărtat al Gorjului*, Gorjanul, 1939, ianuarie, p. 3; D. Berciu, *op. cit.*, p. 187-191.

8 D. Tudor, M. Davidescu, Drobeta, 1976, p. 68.

9 D. Berciu, *op. cit.*, p. 219.

10 C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Dacia*, VII-VIII, Buc, 1937-1940, p. 203 și urm.

11 D. Berciu, *op. cit.*, p. 187-191.

12 T. Antonescu, *Buletinul oficial al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice*, III, 1897, nr. 99.

13 P. Gherghe, Gh. Calotoiu, *Materiale-Sesiunea de Rapoarte Arheologice anuale*, Alba-Iulia, 1984.

14 Sondaj arheologic de informare executat în 1975 în punctul „Cetate”, de Muzeul Județean Gorj.

La 1,30 m sud de această vatră se află o platformă - vatră ovală de 1,60 x 1,40 m și grosă de 0,12 m. Pe aceasta, în partea de nord, pe o suprafață de 0,60 x 0,85 m s-au găsit suprafețe lise în număr de 10-12. În partea de sud-vest a acestei vetre – platformă s-a descoperit lipitură roșie și trei pietre mari rulate și două bucăți mari de zgură. Sub această suprafață ovală a vetrei, la adâncimea de -0,16m, s-au descoperit fragmente de fructiere, fragmente de vase miniaturale și multă cenușă. Pe suprafața clivată se prelucrau bronzurile. Între cele două vetre platformă s-a descoperit un tirant (coridor) în lungime de 1,30 m și o lățime de 25-30 cm care avea o suprafață puternic arsă la roșu. Pe acest coridor trecea aerul cald.

În partea de nord-vest a atelierului de făurărie, s-a descoperit pe o suprafață de 1,80 x 1,75 m multă lipitură. Tot în acest atelier s-a mai descoperit chirpici ars la roșu, căzut de la un perete în linie dreaptă pe direcția NV-SE. În acest atelier s-a prelucrat bronzul, dar probabil, că în alte părți aceeași meșteri puteau să prelucreze și ustensile din fier, deoarece tot în așezarea de la Socu-Bărbătești s-au descoperit un clește de fier, un brăzdar de plug, vârfuri de lance, o sica, dornuri, cuțite, cuie de fier, s.a. Atelierul de la Socu-Bărbătești se deosebește de cel de la Cățelu Nou¹⁵, unde s-a descoperit un atelier ce constă dintr-o vatră - prin aceea că cel de la Socu-Bărbătești, are două vetre mari – platforme și a fost descoperit mai la suprafață.

O altă așezare dacică unde a funcționat un atelier de făurărie este Poiana¹⁶, descoperindu-se clești, străpungătoare, împreună cu creuzete pentru turnat bronz.

Unelte de făurărie au fost descoperite în țara noastră și în așezările și fortificațiile dacice de la Bâta Doamnei¹⁷, Cetățeni¹⁸ și Ocnița¹⁹.

Materialele arheologice recuperate din cercetările arheologice sistematice sunt bogate și variate. Predomină, în general ceramica făcută cu mâna sau la roată dintr-o pastă grosieră sau fină, vasele au dimensiuni și forme diferite, unele din ele cu o siluetă zveltă și frumos ornamentate, cu butoni și brâuri alveolate sau crestate.

Ceramica poate fi grupată astfel: 1. ceramică lucrată cu mâna din pastă grosieră; 2. ceramică cu luciu metalic; 3. ceramică lucrată la roată din pastă fină (de culoare cenușie, roșu-cărămiziu); 4. ceramică dacică pictată, lucrată la roata olarului; 5. ceramică de import.

În prima categorie se include vasul-borcan, ceașca (cățuia), strecurătoarea și vasul bitronconic. Ceramica este grosieră, aspră, arsă neuniform și ornamentată, cu brâuri în relief, alveolat sau crestată, linii incizate oblice, sub buză sau pe partea superioară a pântecului vasului.

15 D. Berciu, *op. cit.*, p. 201-204.

16 V. Leahu, CAB, II, 1965, p. 58.

17 R. Vulpe, SCIV, II, 1, 1951, p. 203-204.

18 N. Gostar, Apullum, V, 1965, p. 141.

19 D. V. Rosetti, SCIV, XI, 2, 1960, p. 392.

A doua categorie de ceramică este caracterizată de o pastă, în general, fină, compactă, acoperită cu slip lustruit, de culoare neagră. Aici pot fi încadrate fructierele, unele vase bitronconice, cămile cu toartă și străchinile. Fructierele erau lucrate dintr-o pastă fină, compactă, lustruită cu buza dreaptă și lată, răsfrântă orizontal, de culoare cenușie.

Ceramica lucrată la roată din pastă cenușie sau roșie-cărămizie, bine frământată, compactă, cuprinde fructiere, străchini, castroane, căni, strecurători. Străchinile și castroanele²⁰ sunt fără decor și au buza dreaptă ușor rotunjită sau îngroșată.

Ceramica pictată provine, în general de la străchini și fructiere. Pasta este fină, de culoare alb-gălbui sau roșu cărămiziu și este pictată cu linii drepte pe orizontală și șerpuite pe vertical.

Ceramica de import este reprezentată de fragmente de amforă de proveniență sud-dunăreană și două „*kantharoi*” elenistice.

Au mai fost descoperite și alte obiecte din lut ars cum sunt: lustruitoarele, greutățile, fusaiiolele, vasele în miniatură. Lustruitoarele sunt executate dintr-o pastă bine frământată, compactă fiind folosite la decorarea vaselor.²¹ Au mai fost găsite și patru vase în miniatură lucrate dintr-o pastă groieră, de culoare roșie.

În așezarea dacică de la Socu-Bărbătești a fost descoperit un brăzdar de plug care era confecționat dintr-o bară masivă de fier, aplatizată, prevăzută cu o nervură mediană. Capătul opus se îngustează și se termină cu un cârlig pentru fixare. Este lucrat prin martelare și are o lungime de 24,2 cm iar lățimea maximă a părții active este de 7 cm. Brăzdare de plug asemănătoare au mai fost descoperite la Grădiștea Muncelului, Poiana, Popești și Șutești.²²

Cleștele a fost descoperit în S II, caseta A, la adâncimea de -0,45 m și are brațele gurii aplatizate, cu capetele îndoite în afară. Este lucrat prin martelare și are o lungime totală de 44,5 cm iar lățimea brațelor gurii de 9,5 cm. Piese asemănătoare s-au mai descoperit la Grădiștea Muncelului și se încadrează în tipul IX. Cronologic, aceste piese aparțin secolului I p. Chr. și începutului veacului următor.

Dintre elementele de podoabă descoperite la Socu-Bărbătești amintim un fragment de brățară lucrat din sticlă albastră și frumos ornată în exterior, un fragment de brățară de bronz, o mărgea de sticlă albă aplatizată de formă dreptunghiulară și o mărgea din pastă de sticlă tip „ochi de păun”.

Într-o locuință, pe lângă alte materiale arheologice descoperite, s-a găsit și o monedă de bronz din timpul împăratului Augustus (datată în anii 19 - 15 a. Chr.) ceea ce dovedește, ca și ceramica de import, existența unor puternice relații economice ale populației dacice cu populația romană, cu mult înainte de cucerire.

Cu ocazia cercetărilor din S. IV a fost descoperită o altă monedă de argint

20 D. Berciu, *Buridava Dacică*, Buc, 1981, p. 20.

21 I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, Buc, 1969, p. 201.

22 P. Gherghe, *Litua*, III, 1986, p. 93.

(o drahmă) de tip Dyrrhachium, datată în secolul I a. Chr. Locul de emisie a monedei este greu de stabilit, dar în principiu ne alăturăm ipotezei lansate de Bucur Mitrea, care considera că locul de emisie al acestor monede trebuie căutat mai puțin pe teritoriul Daciei și mai degrabă în Illyria.

Din punct de vedere al tehnicii se constată că deși flanul este obișnuit al drahmelor, moneda este „barbarizată” având legenda puțin diferită de tipul Senon. O altă monedă de tip Dyrrhachium s-a mai descoperit până acum în Gorj doar la Cornetu-Căpreni, într-un tezaur format din 128 denari romani republicani și aceasta este singura cunoscută și identificată în Gorj, până la descoperirea celei de-a doua monede în așezarea dacică de la Socu-Bărbătești.

Chiar și numai din această enumerare rezultă importanța deosebită a cercetărilor arheologice de la Socu-Bărbătești în vederea cunoașterii relațiilor comerciale ale dacilor cu lumea adriatică, mai exact a cunoașterii circulației monetare din vremea lui Burebista, care prin buna organizare a triburilor și a dezvoltării economice a așezărilor dacice a permis o lărgire a schimburilor comerciale ale dacilor cu popoarele vecine și mai ales cu lumea sud-dunăreană.

Având în vedere bogatul material arheologic, identificat în așezarea dacică de la Socu-Bărbătești cât și cele patru tetradrahme găsite fortuit sau prin cercetări sistematice, moneda de bronz de la Augustus și cea de argint de tip Dyrrhachium aparținând magistratului Senon, putem afirma că așezarea dacică de la Socu-Bărbătești, face parte din categoria așezărilor dezvoltate și cu apreciazabilă viață economică, asemenea multor așezări din Oltenia.

Cum mai arătam, în toată această perioadă, populația dacică a așezării a folosit la nevoie pentru refugiu și apărare, o fortificație, după cum atestă sondajele arheologice din zona dealului „Cioaca Boia”, unde se află o cetate de refugiu cu palisade care oferea, prin poziția ei geografică și strategică, o mare vizibilitate pe toată Valea Gilortului. De asemenea, sondajele arheologice au stabilit legăturile așezării și cetății de la Socu – Bărbătești cu cetatea dacică de la Țicleni, fiind situate la câțiva kilometri, iar acest lucru pledează pentru ideea densității triburilor dacice care locuiau aceste meleaguri fertile și bogate în izvoare de apă și pășuni – condiții de bază pentru așezările omenești.

În cadrul așezărilor geto-dacice descoperite în județul Gorj, situl de la Turburea-Spahii se numără printre cele mai importante. Așezarea și necropola au fost cercetate în 1971 și 1972 de prof. univ dr. P. Gherghe de la Facultatea de Istorie a Universității Craiova. De menționat este faptul că în apropierea necropolei de pe „Dealul Spahiului” de la Turburea, în așezare au fost identificate 71 de „puncte” de interes arheologic, de dimensiuni diferite. În unele puncte, care aveau suprafețe mai mari de întindere au fost găsite și urme de podele de călcare ale unor locuințe, iar în unul din puncte a fost descoperită o suprafață mai mare a podelei de călcare a locuinței. Aceasta era bine bătătorită și avea o culoare mai închisă, negricioasă, probabil și datorită amestecului cu cenușă.

În general, fragmentele ceramice adunate din aceste locuințe provin de la vase mai mari, cu pereții groși (vase de provizii) și de la vase mai mici (oale, căni, castroane). Ca elemente ornamentale întâlnim brâul alveolat, care înconjoară vasul, șnurul sau brâul în ghirlandă între doi butoni circulari, conici sau în formă de șa. Dintre fragmentele ceramice, în afară de cele ornamentate, mai sunt fragmente de la un vas care, în partea superioară avea incizii sub formă de măturică, iar al doilea vas era prevăzut cu două orificii cu diametrul de circa 8-9 mm, a cărei semnificație încă nu poate fi explicată.

În altă locuință, care are dimensiunile de 5,80 x 5,65 m, pe lângă fragmentele ceramice și cenușă a fost găsită și o gresie, iar în alte două locuințe (6,20 x 5,25 m, 4,80 x 4,65 m) au fost descoperite pietre de râșniță și pinteni de fier.²³

Urmărind întinderea petelor de cenușă de la suprafața solului, s-a putut constata că acestea diferă, unele dintre ele au dimensiuni variabile ajungând la 8-10 și chiar 12 m lungime, iar altele doar până la maximum 1 m lungime, ceea ce explică că ne aflăm în fața unei așezări cu locuințe semiîngropate și a unor gropi menajere.

Din cele 71 puncte descoperite la suprafața solului, în arătură au fost cercetate numai 33 și din acestea 21 au prezentat urme de locuință, iar 12 au fost gropi menajere. Din cele 38 puncte rămase necercetate s-a constatat, având în vedere limitele petei de la suprafața arăturii, că cele mai multe dintre acestea sunt gropi menajere.

În apropierea așezării s-a descoperit și o necropolă din aceeași perioadă. Menționăm prin analogii și prin analiza materialelor descoperite, că *așezarea geto-dacică și necropola de la Turburea-Spahii* se încadrează cronologic în secolul III-II a. Chr, fiind prima de acest fel de pe raza județului Gorj.

În sprijinul ideii de atestare cronologică a geto-dacilor și legat de îndeletnicirile și modul lor de viață, de preocupările militare trebuie să completăm informațiile pe care le avem în legătură cu vestigiile cetăților și așezărilor descoperite în zonă, cu unele mențiuni legate de prelucrarea metalelor și folosirea uneltelor agricole de către geto-daci pe teritoriul județului Gorj. În această privință au reținut atenția specialiștilor, cu mulți ani în urmă, centrele miniere atestate în Gorj, cum sunt cele din munții învecinați satelor Bâlta, Schela-Poiana lui Mihai (către Buliga), Baia de Fier și Cătălinului, unde „se văd urme ale extragerii fierului și aramei” din timpul dacilor²⁴, care au avut mare importanță pentru dezvoltarea metalurgiei în această parte a Daciei.

Un atelier de prelucrare a metalelor s-a descoperit în așezarea geto-dacică de la Socu-Bărbătești. Aici au fost descoperite două vetre platformă pe care s-au găsit creuzete, bucăți de zgură, clești, dornuri.²⁵

23 V. Căpitanu, *Principalele rezultate ale descoperirilor arheologice din așezarea geto-dacică de la Răcățeau*, Carpica, 1976, p. 63.

24 P. Gherghe, *Așezări și cetăți geto-dacice, din Oltenia*, Craiova, 1997.

25 I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979, p. 59; V. A.

Au fost descoperite de asemenea, arme defensive și ofensive. Din prima categorie amintim câteva fragmente de umbo de scut. O asemenea piesă a fost găsită într-un mormânt descoperit la Bălava-Cornești.²⁶

Din categoria armelor ofensive amintim în primul rând lăncile. Ele au fost găsite în mormântul de incinerare din zona cetății dacice de la Telești-Vârț în necropola de la Telești-Drăgoiești, în așezarea și necropola dacică de la Turburea-Spahii, în așezarea de la Socu-Bărbătești și în cetatea dacică de la Polovragi. Vârfuri de săgeți au fost descoperite numai în cetatea dacică de la Polovragi.²⁷

Săbiile descoperite în zona Gorjului, ținând seama de caracteristicile tehnice, pot fi grupate în două categorii.

Prima categorie cuprinde săbiile lungi de 40-55 cm cu nituri-trei exemplare fiind descoperite în mormintele de la Telești-Drăgoiești.²⁸

O altă sabie caracteristică Latène-ului mijlociu a fost descoperită la Bălava-Cornești și este ornamentată pe ambele fețe cu mai multe rânduri de puncte adâncite²⁹. O altă spadă a mai fost descoperită la poalele cetății de la Vârț și este de tip *gladius*. Lungimea totală a piesei este de 64 cm. Pentru analogii amintim că în cetatea de la Luncani-Piatra Roșie³⁰ a fost descoperită o sabie asemănătoare.

A doua categorie cuprinde săbiile cu lamă cu profil lenticular. O asemenea piesă, în stare fragmentară, cu mânerul distrus în totalitate a fost descoperită în necropola geto-dacică de la Turburea-Spahii. Exemplare asemănătoare au mai fost descoperite la Grădiștea Muncelului³¹.

Din categoria cuțitelor de luptă fac parte în primul rând descoperirile din necropola de la Telești-Drăgoiești³² (patru exemplare), care sunt de mărimi diferite cu profilul lamei triunghiular, ascuțite pe partea concavă și prevăzute cu limbă și nituri pe mâner. Un alt cuțit cu vârful rupt a fost identificat în inventarul mormântului de la Bălava-Cornești (sec. II a. Chr.), care este prevăzut la mâner cu trei orificii pentru nituri. Piesa este bine conservată și are aproape toată lungimea lamei, lângă muchie două șanțuri longitudinale. Lungimea totală ajunge la 28 cm. Un cuțit curb (*sica*) foarte bine păstrat a fost descoperit în așezarea dacică de la Socu-Bărbătești. Piesa are o lungime totală de 28,8 cm.

Cuțitele de luptă au mai fost descoperite și în cetatea dacică de la Polovragi³³. Analogii întâlnim la pumnalele de mărimi diferite descoperite la Căpâlna, Grădiștea

Anghelescu, *Importanța zăcămintelor miniere în Gorj*, "Jiul", an I, nr. 3, 1920, p. 27.

26 P. Gherge, *Cercetările arheologice din așezarea geto-dacică de la Socu-Bărbătești*, Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice, Timișoara, 1987.

27 D. Popescu, SCIV, XIV, 2, 1963, p. 409.

28 Fl. Marinescu, SMMIM, X, 1977, 9. 2.

29 Gh. Calotoiu, Litua, III, 1986, p. 11 și urm.

30 D. Popescu, SCIV, XIV, 2, 1963, p. 409

31 I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, 1979, p. 59 și urm.

32 *Ibidem*, p. 141.

33 Fl. Marinescu, *op. cit.*, p. 34

Muncelului, Popești, Tilișca.³⁴

Pentru a avea o imagine completă asupra echipamentului de luptă al dacilor, amintim aici și pintenii de fier. Aceștia au fost descoperiți în cetățile și așezările de la Polovragi, Telești, Vârț, Socu-Bărbătești și Turburea-Spahii. În 2006 în săpăturile arheologice preventive de la Socu-Bărbătești au fost descoperite un pinte de fier, o râșniță și multe forme ceramice (Gh. Calotoiu).

Ținând seama de echipamentul de luptă pe care îl aveau, unii dintre luptătorii dacilor³⁵ trebuie să amintim coiful și cămașa de zale. Asemenea piese au fost identificate cu ani în urmă într-un mormânt de incinerare la Poiana-Rovinari³⁶, descoperit în perioada interbelică de un localnic și publicat de C.S. Nicolăescu-Plopșor.

Din categoria uneltelor folosite în agricultură de geto-dacii, pe teritoriul județului Gorj au fost descoperite în depozite coase dacice. Un asemenea depozit compus din șapte coase dacice din fier a fost descoperit întâmplător cu mulți ani în urmă de locuitorul Constantin Neamțu din satul Runcu, în 1953, la intrarea într-o peșteră de pe Valea Sohodolului pe raza comunei Runcu în punctul „La Bulboc”. Un gen asemănător de unelte agricole a fost semnalat și în cadrul altor descoperiri arheologice făcute pe raza județului Gorj, la Drobița și Căpreni³⁷.

Coasele de la Runcu au curbura lamei mai puțin accentuată, prezentând o buclă înaintea tubului de înmănușare, care are o formă conică și este prevăzută cu un orificiu pentru cui. Realizarea lor a fost făcută prin martelare. Lungimea totală a coaselor variază de la 102 până la 122 cm.

Acest tip de coasă se aseamănă ca formă cu tipul II de coase după I. Glodariu și E. Iaroslavschi³⁸, cu mențiunea că exemplarele descoperite în Gorj prezintă tub de înmănușare spre deosebire de coasele de tipul II care sunt prevăzute cu o limbă pentru fixare. Având însă în vedere asemănările și faptul că autorii amintiți precizează existența numai a două tipuri de coase, cele de la Runcu pot fi un al treilea tip care cuprind forme ce derivă din tipul II în ceea ce privește forma lamei, iar limba de fixare fiind înlocuită cu tubul de înmănușare de formă conică. Aceste coase se află expuse în vitrinele expoziției permanente ale Muzeului de Istorie și Arheologie din Târgu-Jiu.

Depozitul de seceri de la Dobrița și Telești. Secerile sunt unelte agricole cu o frecvență deosebită în cadrul săpăturilor arheologice, ele fiind semnalate în descoperirile întâmplătoare făcute la Dobrița și Telești. Acestea fac parte din fondul vechi al Muzeului Județean Gorj. Forma lor este relativ simplă; ele prezintă o lamă - curbă, ascuțită la vârf fiind terminate la capătul opus printr-un

34 I. Berciu, Al. Popa, SCIV, XIV, 1963. p. 51.

35 Fl. Marinescu, *op. cit.*, p. 23.

36 C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Dacia*, VI-VIII, 1937-1940, p. 203 și urm.

37 Asemănări cu piesele de la Runcu sunt cele de la Căpreni care se află în colecțiile Muzeului Olteniei.

38 I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 73-74 și fig. 33/3, 5-7.

cârlig de fixare perpendicular pe lamă. În apropierea cârligului secțiunea lamei este dreptunghiulară, iar pe măsură ce ne depărtăm de cârligul de fixare, secțiunea devine triunghiulară, acest lucru datorându-se operației de ascuțire relativă printr-o martelare atentă. Mănerul de lemn este atașat secerii fie prin înfigerea cârligului secerii în el și legarea secerii de acesta cu o sfoară sau curea fie prin baterea forțată a unei verigi, procedeu mai rar întâlnim. Lungimea secerilor este cuprinsă între 35 – 54 cm, lățimea lamei variind între 2,5-5,4 cm.

Din punct de vedere cronologic atât coasele de la Runcu, cât și secerile de la Dobrița și Telești le putem încadra ca aparținând sec. I p. Chr. Descoperiri ale unor seceri ce prezintă analogii cu exemplarele de la Dobrița și Telești au mai fost făcute la Băiceni³⁹, Bîtea Doamnei⁴⁰, Căpâlna⁴¹, Covasna⁴², Costești⁴³, Govora-Sat⁴⁴, Grădiștea Muncelului⁴⁵, Lozna⁴⁶, Popești⁴⁷, Racu⁴⁸, Tilișca⁴⁹ și Tinosu⁵⁰. Muzeul Județean Gorj posedă tipul primitiv de râșniță caracteristic eneoliticului, tip a cărui folosire o întâlnim până în a doua epocă a fierului. Cel mai vechi exemplar de râșniță descoperit în Gorj este cel de la Schela-Gornăcelu care este datat într-un strat de cultură eneolitică.

În strânsă legătură cu evoluția culturii plantelor, crește și dimensiunea râșnițelor. În acest sens descoperirea făcută în așezarea dacică de la Socu-Bărbătești, confirmă evoluția dimensiunii acestui tip de uneltă. Cele două piese ale exemplarului descoperite la Socu – Bărbătești sunt realizate din pietre de râu. Frecătorul puțin albiat are o formă regulată, prezentând o lungime de 30 cm și o lățime uniformă de 10 cm. Piatra stătătoare are de asemenea, o formă regulată cu o lungime de 52 cm și lățimea de 20 cm prezentând o convexitate pronunțată atât ca urmare a fasonării cât și a folosirii îndelungate.

Așa cum am arătat mai sus, tipul primitiv a avut o existență paralelă cu tipul de râșniță evoluat, tip apărut ca urmare a influenței romane, influență mult mai accentuată în sud-vestul Daciei. Tot în așezarea dacică de la Socu-Bărbătești este semnalată descoperirea unei râșnițe de tip evoluat. Stătătorul, vizibil albiat în urma fasonării rocii de tip vulcanic, are un diametru, la bază, de 32 cm. Frecătorul și

39 A. Laszlo, *Arheologia Moldovei*, VI, 1969, p. 75.

40 N. Gostar, *Cetăți dacice în Moldova*, 1966, p. 20.

41 M. Macrea, I. Berciu, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 228.

42 Z. Szekely, *SCIV*, 23, 2, 1972, p. 208, fig. 10/1.

43 C. Daicoviciu, *Materiale*, VI, 1969, p. 335.

44 D. Popescu, *Dacia*, NS, VIII, 1964, p. 392, nr. 51.

45 C. Daicoviciu, *SCIV*, I, 1/1950, p. 146; III, 1952 mp. 300; IV, 1-2, 1953, p. 161; IV, 1955, p. 202.

46 Silvia Teodor, *Dacia*, NS, XXVI, 1980, p. 134, fig. 1; Silvia Teodor și Paul Sadurschi, *Depôt d'outils en fer d'époque Latène de Lozno dép. de Botoșani*, „*Inventaria arheologia*“, Buc. 11, 1979, p. 71, fig. 4.

47 R. Vulpe, *Materiale*, III, 1957, p. 234; VIII, 1961, p. 332.

48 Z. Szekely, *Așezări getice*, *Materiale*, IX, 1970, p. 305.

49 R. Vulpe, *op. cit.*, p. 218.

50 N. Gostar, *op. cit.*, p. 20, fig. 9.

el fasonat atent, prezintă un orificiu median în formă de treflă, lateral prezentând o adâncitură în care era fixată tija de lemn ce punea în mișcare râșnița. Analogii cu descoperirile de la Socu-Bărbătești întâlnim la Ocnița⁵¹, Răcățau⁵², Grădiștea Muncelului⁵³, Poiana⁵⁴ și în general, în toate așezările geto-dacice.

O altă categorie importantă a descoperirilor de unelte agricole o constituie, fără îndoială, brăzdarele de plug. Unealtă importantă în cadrul muncilor agricole practicate de comunitățile antice, brăzdarul de plug a adus, prin descoperirea lui, un real progres în practicarea agriculturii.

În așezarea dacică de la Socu-Bărbătești a fost descoperit un brăzdar de plug așa cum menționam anterior realizat dintr-o bară masivă de fier cu o lungime de 24,2 cm și lățime maximă a lamei de 7 cm. Bara de fier masivă a fost aplatizată și lățită la capătul care intră în pământ, prezentând pe partea activă o nervură mediană. La capătul îngust brăzdarul prezintă un cârlig de fixare. În treimea inferioară a lui, acolo unde brazda prezintă lățimea maximă, brăzdarul este îndoit atât pe axul longitudinal (determinându-se astfel o ridicare a vârfului în raportul cu corpul lui, mărindu-se și eficiența practică a uneltei), cât și cel transversal dându-i brăzdarului un aspect asemănător cu al unei lopăți. Vârful brăzdarului se termină într-un triunghi cu un unghi foarte ascuțit. Brăzdarul era fixat pe o talpă de lemn fie prin înfigerea cârligului în lemn sau prin atașarea unei verigi de prindere. Descoperiri cu analogii la brăzdarul de la Socu-Bărbătești putem semnala la Bîtca Doamnei⁵⁵, Cetățeni⁵⁶, Strîmbu⁵⁷, Grădiștea Muncelului⁵⁸, Popești⁵⁹, Tinosu⁶⁰ și Ocnița⁶¹.

Civilizația geto-dacilor în județul Gorj este demonstrată alături de cetăți, așezări și necropole cât și de circulația monetară care se constituie într-o dovadă a intensificării cantității de mărfuri și a dezvoltării legăturilor comerciale ale geto-dacilor cu vecinii. În acest sens, trebuie menționat că circulația monetară începe cu monedele de argint macedonene emise de Filip al II-lea, care pe la sfârșitul secolului III a. Chr vor fi imitate de către geto-daci.

Monede de tip Filip al II-lea au fost descoperite la Arcani (6 piese)⁶²,

51 D. Berciu, Buridava, p. 67.

52 V. Capitanu, *Cercetările arheologice în așezarea geto-dacică de la Răcățau*, MCA, a XV-a sesiune de rapoarte București, 1983, p. 202.

53 I. H. Crișan, MI, nr. 1, 1980, p. 9.

54 R. Vulpe e alii, SCIV, I, 1951, p. 155.

55 N. Gostar, *op. cit.*, p. 20, fig. 9.

56 D. V. Rosetti, SCIV, XI, 2, 1960, p. 392.

57 I. Glodariu, AMN, XII, 1975, p. 111, nr. 37.

58 D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 393.

59 I. Berciu, Al. Popa, SCIV, XIV, 1963, p. 5; I. H. Crișan, Șt. Și Com. Sibiu, 12, 1965, p. 214.

60 R. Vulpe, E. Vulpe, Dacia, I, 1924, p. 219, fig. 47/24, 48/9.

61 D. Berciu, *op. cit.*, p. 32.

62 I. Winkler, SCS, Cluj, VI, 1965, 1-2, p. 74.

Buzești-Crasna (3 piese)⁶³, Petreștii de Sus, Tg. Cărbunești (o piesă)⁶⁴, Rogojelu (o piesă)⁶⁵, Valea Deșului și Timișeni⁶⁶ (mai multe monede de diferite tipuri aparținând cronologic secolului III-II a. Chr), iar o monedă de tip „Janus” datată în secolul al II-lea a. Chr a fost descoperită la Polovragi.

Începând cu a doua jumătate a secolului al II - lea a. Chr. și primul deceniu al secolului următor se constată o intensificare deosebită a circulației monetare, atât în ceea ce privește moneda proprie cât și cea străină. Monedele emise de insula Thasos sau de orașele Dyrrachium și Apollonia sunt o dovadă a orientării spre sud-vest a schimburilor comerciale efectuate de geto-daci.

Un tezaur de 6 tetradrahme emise de insula Thasos (datat în secolul al II-lea a. Chr.) a fost descoperit întâmplător la Socu-Bărbătești. Monede emise de orașul Dyrrachium au fost descoperite la Căpreni (două monede - una găsită într-un tezaur compuse din 128 denari romani republicani și publicați de Octavian Iliescu⁶⁷, iar cea de-a doua a fost identificată într-un lot de 20 monede romane ce proveneau din același tezaur, dar necunoscut de același autor). Ea este amintită de Gh. Popilian, cu precizarea că a fost emisă de magistrații Zoilos Zopirion⁶⁸ și alta la Socu-Bărbătești⁶⁹.

Monede emise de orașul Apollonia sunt semnalate una la Polovragi, în cetatea dacică⁷⁰, iar cealaltă la Țicleni, într-un tezaur de denari romani republicani.⁷¹

În paralel cu monedele emise de insula Thasos și orașele Dyrrachium și Apollonia, pe întreg teritoriul Daciei se constată și o intensificare a circulației monedelor proprii.

Cele 7 monede donate de un descendent al familiei Magheru din București sunt imitații târzii ale tetradrahmelor lui Filip al II-lea, specifice pentru regiunea Oltenia, având ca loc de descoperire satul Cojani-Tg-Cărbunești. Ele sunt în publicațiile românești imitații de tip „Oltenia”, cunoscute în literatura de specialitate sub numele de monede de tip Aninoasa - Dobrești.⁷²

Descrierea lor:

Avers - capul lui Zeus în profil, spre dreapta schematizat. Cununa este redată prin patru ovale; în partea de deasupra se află două șiruri paralele de câte 10 și

63 *Ibidem*, nr. 20; C. Preda, *Monedele*, p. 207.

64 C. Preda, *Monedele*, p. 281.

65 I. Winkler, *op. cit.*, nr. 135.

66 O. Iliescu, SCN, II, 1958, p. 448-449.

67 *Ibidem*, nr. 8

68 Gh. Popilian, Drobeta, III, 1978, p. 33.

69 P. Gherghe. AO. SN, 1983, p. 58, fig. 13.

70 Fl. Marinescu, SMMIM, 4-5, 1971, p. 11-12.

71 Gh. Popilian, *Un nou tezaur de monede romane republicane din Oltenia*, Drobeta, III, 1978, p. 44 și urm.

72 I. Winkler, *Tipurile monetare ale daco-geților*, AMN, VI, 1969, p. 83; C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 274.

respectiv 16 globuri mici. Din amănuntele feții se mai pot distinge: linia nasului, ochiul, o globulă, iar în dreptul urechii o proeminență. Părul este redat prin liniuțe scurte ce coboară pe o linie orizontală.

Revers - călăreț cu calul la trap, spre dreapta. Călărețul are corpul strâns, aplecat, cu piciorul scos în evidență. Capul cu două șuvițe pe spate, o linie scurtă la frunte, gura cu bărbia prelungă ca un bot de câine. Calul stilizat cu corpul foarte lat, gâtul lung și arcuit, botul în formă de cioc de rață, iar coama redată printr-un șir des de globule mici, picioarele subțiri, cu copite triunghiulare unite printr-o linie cu un punct la mijloc.

Monedele descrise au greutatea cuprinsă între 13,63-14,02 g, ceea ce indică o greutate destul de ridicată; diametrul măsoară între 25-27 mm. Atât nominalul (valoarea), cât și modulul pieselor îndreptățesc încadrarea lor în grupa Aninoasa.⁷³ Aceste monede se apropie mult de emisiunile de tip Dobrești.⁷⁴ Această apropiere de stil se datorează uzurii ștanțelor.

În 1966 au fost achiziționate de Institutul de Arheologie din București 14 monede dacice, având aceeași proveniență, menționându-se ca loc de descoperire tot orașul Tg. Cărbunești, județul Gorj.⁷⁵

Examinând cele două loturi de monede, unul donat de familia Magheru la Muzeul de Istorie al României și altul la Institutul de Arheologie București rezultă ca multe dintre aceste piese, atât pe avers, cât și pe revers au aceeași descriere. Existența mai multor piese identice indică emiterea lor cu aceleași ștanțe. De asemenea, între exemplarele celor două loturi nu există deosebiri în privința modulului și a nominalului. Toate acestea confirmă faptul că monedele aflate în cele două loturi fac parte din același tezaur.

Atât stilul apropiat, cât și existența unor monede *subaerate* (metalul comun acoperit cu o pojghiță grosieră de argint), pentru a se realiza economisirea de metal prețios care se dezvoltă în monetăria dacică în faza ei târzie⁷⁶, dovedesc că aceste monede au fost emise în același timp și de aceeași monetărie.

Stilul apropiat de grupa Dobrești ne face să optăm pentru situația monedelor în distanța spre faza de sfârșit a emisiunilor de tip Aninoasa⁷⁷. În acest caz ele pot fi datate în a doua jumătate a secolului II a. Chr.

În concluzie, se poate spune că monedele existente în cele două loturi au caractere stilistice și de batere comune, ele formând un singur tezaur ce provine din Cojani – Tg. -Cărbunești, județul Gorj. Ele se adaugă celorlalte descoperiri de acest gen care se află pe cursul mijlociu al Jiului și al zonelor învecinate, reprezentând monede folosite de comunitățile dacice din județul Gorj.

73 C. Preda, *op. cit.*, p. 274-285.

74 *Ibidem*, p. 245.

75 B. Mitrea, SCIV, 21, 1970, 2, p. 236.

76 C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, Buc, 1998, p. 167.

77 Carmen Maria Petolescu, *Repertoriul numismatic al județului Gorj*, CN, 6, 1990, p. 35 și urm.

În perioada interbelică, la Magherești-Săcelu⁷⁸ s-au descoperit 16 monede, dintre care sunt de tip Adâncata -Mânăstirea, cronologic aparținând secolului II a. Chr. și 11 monede de tip Rădulești-Hunedoara datate între 150 - 70 a. Chr. Acest ultim tip de monede este caracteristic pentru monetăria târzie din zona intracarpatică.

Tezaurul de la Săcelu aduce o serie de elemente noi la studiul monedelor de tip Adâncata - Mânăstirea și în special Rădulești-Hunedoara, fiind primul cu asemenea componentă descoperit în Oltenia.

Al. Ștefulescu precizează în „Gorjul istoric și pitoresc” că monedele dacice au fost descoperite la Vârț și Glodeni.

Studiul reprezintă o prezentare exhaustivă a lumii geto-dacice de pe teritoriul actual al Gorjului. Au fost reliefate descoperiri de cetăți și așezări ale geto-dacilor cu sistemele lor de fortificare. În cadrul așezărilor cercetate sunt prezentate tipologia locuințelor, atelierelor și vetrelor. În aceste investigații arheologice au fost descoperite artefacte de o importanță deosebită specifică dacilor: obiecte din ceramică, piese metalice, podoabe. Este redată circulația monetară din zona Gorjului, caracteristică pentru întreaga Dacie a secolelor al III-a. Chr – I p. Chr.

Cercetările arheologice din Gorj sunt rezultatele investigațiilor arheologice în mai multe decenii a celor care au muncit în domeniul arheologic descoperindu-se un patrimoniu al geto-dacilor bogat și concludent în vestigii⁷⁹.

78 O. Stoica, *Un tezaur de monede dacice de la Săcelu, Gorj*, Buletinul Societății de numismatică al României, (BSNR), LXX-LXXIV (1976-1980).

79 Gh. Calotoiu, *Civilizații milenare în județul Gorj. Epoca bronzului și fierului*, Tg-Jiu 2012

BIBLIOGRAFIE

- BERCIU, D., *Arheologia preistorică a Olteniei*, AO. 18, Craiova, 1939.
- BERCIU, D., *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966.
- BERCIU, D., *La izvoarele istoriei*, București, 1967.
- BERCIU, D., *Arta traco-getică*, București, 1969.
- BOLLIAC, C., *Excursiune arheologică în România*, București, 1969
- BOLLIAC, C., *Buridava Dacica*, București, 1981.
- BOROFFKA, N., *Folosirea fierului în România de la începuturi până în secolul VII a. Chr.*, în *Apulum*, XXIV, 1987, p. 55-77.
- BUȘILĂ, V., VULPE, Al., *Cetatea dacică de la Polovragi*, în *Drobeta*, I, p. 141-145.
- CALOTIU, Gh., *Obiectele de podoabă de la Telești*, Litua III, Tg.-Jiu, 1986.
- CALOTIU, Gh., *Necropola getică de la Telești – Drăgoiești. Județul Gorj*, Litua III, 1986, p. 44-88.
- CALOTOIU, Gh., *Un atelier de făurire și unelte agricole geto-dacice descoperite în Gorj*, în *Symposia Thracologica*, VI, Piatra Neamț, 1988, p. 81-82.
- CALOTOIU, Gh., *Prima epocă a fierului în nordul Olteniei*, Tg.-Jiu, 2002.
- CALOTOIU, Gh., *Așezări traco-geto-dacice în bazinul mijlociu al Jiului*, Tg.-Jiu, 2007.
- CALOTOIU, Gh., *Necropole tumulare din Gorj, Vârtopu – Ciuperceni, Telești – Drăgoiești*, Craiova, 2007.
- CALOTOIU, Gh., *Civilizații milenare în județul Gorj. Epocile bronzului și fierului*, Tg.-Jiu, 2012.
- CALOTOIU, Gh., MOCIOI, I., MARINOIU, V., *Mărturii arheologice în Gorj*, Tg.-Jiu, 1987.
- CRIȘAN, I. H., *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, 1986.
- DAVIDESCU, M., VULPE, Al., *Necropola de incinerare de la Hinova, jud. Mehedinți*, în *Drobeta*, 2010.
- GLODARIU, I., *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974.
- GLODARIU, I., *Arhitectura dacilor*, Cluj-Napoca, 1983.
- GLODARIU, I., IAROSLAVKI, E., *Civilizația fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979.
- DUMITRESCU, Vl., VULPE, Al., *Dacia înainte de Dromihete*, București, 1988.
- GHERGHE, P., *Câteva date despre cercetările arheologice din necropola și*

așezarea geto-dacică de la Turburea-Spahii, Gorj, în RM, 10/1977.

GHERGHE, P., *Repertorierea informațiilor și descoperirilor arheologice pentru epoca geto-dacică din județul Gorj*, în Litua III, 1986, p. 89 și urm.

GHERGHE, P., *Câteva date despre cetatea geto-dacică de la Stoina, județul Gorj*, Thraco-Dacica, 1987, p. 139-143.

GHERGHE, P., *Repertoriul informațiilor și descoperirilor arheologice din Oltenia, epoca Laténe*, Craiova, 2001.

GUMĂ, M., *Civilizația primei epoci a fierului în sud-estul României*, în Bibliotheca Thracologica, IV, 1993.

ILIESCU, O., *Tezaurul monetar de la Căpreni, județul Gorj*, în SCN, II, 1958.

MACREA, M., *Burebista și celții de la Dunărea de mijloc*, în SCIV, VII, 1-2, 1956.

MARINESCU, Fl., *Cetatea geto-dacică de la Polovragi*, în SMMIM, X, 1977.

MARINESCU, Fl., *Probleme de artă militară*, în SMMIM, III, 1979.

MOSCALU, E., *Ceramica traco-getică*, București, 1983.

POPILIAN, Gh., *Un nou tezaur de monede republicane din Oltenia*, Drobeta, III, 1978, p. 44 și urm.

PETOLESCU, Carmen Maria, *Repertoriul numismatic al județului Gorj*, CN, 6, 1990, p. 35 și urm.

PREDA, C., *Monedele geto-dacice*, București, 1973.

PREDA, C., *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998.

STOICA, O., *Tezaurul de la Săcelu-Gorj*, în BSNR, LXX-LXXXIV, 1976-1980, p. 124-128.

ȘTEFULESCU, Al., *Gorjul istoric și pitoresc*, Tg.-Jiu, 1904.

VULPE, Al., *Tracii și ilirii la sfârșitul primei epoci a fierului în Oltenia*, în SCIV, XIII, 1962, p. 307-324.

WINKLER, I., *Tipurile monetare ale daco-geților*, AMN, VI, 1969, p. 83 și urm